

PETRI HAKKARAINEN

Nuoret amerikkalaiset ja vanha Eurooppa

Erityisesti George W. Bushin ensimmäisen presidenttikauden kuluessa poliittinen kiilu Euroopan ja Yhdysvaltain välillä tuntui aika ajoin repeävän reilusti Atlanttia leveämmäksi. Historiantutkimuksen alalla transatlanttinen kriisi ei ainakaan vielä ole häirinyt valtameren ylittävää liikennettä. Päinvastoin, uusi amerikkalainen historioitsijasukupolvi on tarttunut innolla vanhan mantereen lähimenneisyyteen. Miltä kylmän sodan eurooppalainen historia tuoreissa amerikkalaistulkintoissa näyttää?

■ Kylmän sodan päättymisen jälkeen on jo lähes kyllästymiseen asti puhuttu ”uudesta” kylmän sodan historiasta. Historiantutkijat ovat 1990-luvun alusta lähtien kilvan metsästäneet entisen Varsovan liiton maiden arkistojen kätköistä uusia avaimia kylmän sodan käännekohtien ymmärtämiseen. Päällisin puolin keskustelulle on sen myötä ollut leimallista melkoinen arkistofetisismi. Tutkimusta kuin tutkimusta on viime vuosina ollut tarpeen markkinoida ennennäkemättömiin arkistolähteisiin perustuvana, monien eri maiden asiakirjoja hyödynnettävänä, ”uutena ja kansainvälisenä kylmän sodan historiana”.

Mutta onko mikään kylmän sodan his-

torian tutkimuksessa todella merkittävästi muuttunut? Jos pelkkää lähteiden käyttöä ajatellaan, on helppo vastata kieltävästi. Vaikka tutkimukselle kiistämättä on Neuvostoliiton romahtamisen jälkeen auennut kookonaan uudenlaisia mahdollisuuksia, on dokumentteja monien eri maiden arkistoista tietysti yhdistelty historiantutkimuksessa ennenkin. Mitään mullistavaa lähestymistavassa itsessään ei siis ole, ainakaan eurooppalaisesta näkökulmasta tarkasteltuna. Debatti ”uudesta” kylmän sodan historiasta onkin ollut huomattavan amerikkalaisvetoista.

Pelkästä kuplasta ei silti ole kysymys. Ohjatessaan amerikkalaisia kansainvälisten suhteiden historian tutkijoita aiempaa enemmän muihinkin kuin yhdysvaltalaisiin arkistoihin, keskustelu on välillisesti saanut aikaan myös paljon hedelmällisiä tutkimustuloksia. Samalla kuva kylmän sodan luonteesta on oleellisesti tarkentunut. Vanhan suurvalta- ja turvallisuuspolitiikkakeskeisen lähestymistavan rinnalle on noussut uudenlaisia painotuksia, kuten ideologian, liittoumien sisäisten valtasuhteiden, sisäpolitiikan ja talouden merkitysten pohdinta.

Maantieteellisesti yksi viime vuosien amerikkalaistutkimuksen vahvoista trendeistä on ollut selvittää kolmannen maailman roolia kylmässä sodassa. Toinen keskeinen suuntaus on kuitenkin kohdistunut vanhalle mantereelle. Itäeurooppalaisten arkistojen avautuminen on saanut lukuisia nuoria amerikkalaistutkijoita kiinnostumaan uudella tavalla myös Euroopan vaiheista.

Esittelen katsauksessani tämän uuden amerikkalaisen tutkijasukupolven edustajien tuoreita tulkintoja kylmän sodan eurooppa-

laisesta ulottuvuudesta. Pintapuolisesti myös osaa käsillä olevista teoksista vaivaa tarve identifioitua ”uuteen” kylmän sodan historian tutkimukseen. Mutta vaikka esipuheissa toistetaan samaa, uuden todistusaineiston nimeen vannovaa mantraa ja ylistetään Moskovan arkistojen ”aarreakkuja”, löytyy kuorrutuksen alta painavaa asiaa. Tarjolla on arvokkaita uusia näkökulmia, joiden avulla käsitys kylmän sodan ajan Euroopasta muuttuu tuntuvasti aiempaa monimuotoisemmaksi. Valtasuhteet, olipa kyse sitten suurvallan ja liittolaisten tai valtiollisten johtajien ja kansalaisten väleistä, eivät olleet niin suoraviivaisia kuin voisi kuvitella.

Globaalia sisäpolitiikkaa

Viimeksi mainittua tasoa käsittelee Wisconsinin yliopistossa opettava Jeremi Suri tuoreessa kirjassaan *Power and Protest*.¹ Surin teesi on provokatiivinen: hän pitää koko suurvaltasuhteissa 1960-luvun lopulla alkannutta liennytystä eräänlaisena konservatiivisena ”vastavallankumouksena”, joka syntyi nujertamaan maailmanlaajuista kansalaisliikehdintää. Surin mukaan Willy Brandtilla ja Leonid Brezhnevillä, aivan kuten Richard Nixonilla ja Mao Zedongilla, oli 1970-luvun alun liennytysspyrkimyksissään yhteinen tavoite: pönkittää kotona horjunutta valta-asemaansa hakemalla sille oikeutusta ulkopolitiikasta.

Suri on paiskinut lujasti töitä kuudessa maassa tämän kunnianhimoisen analyysin ääteen, ja teos on jo ehtinyt saanut laajaa, ansaitsemaansa huomiota osakseen. Suri pohjustaa teesiään kuvaamalla elävästi vuoden 1968 levottomuuksien syntyhistoriaa. Kun 1960-luvun alun karismaattisten poliittisten johtajien suuria lupauksia ei koskaan lunastettu, seurauksena oli kansalaisten turhautuminen ja illusioiden menettäminen. Tämä tyytymättömyys purkautui todellisenä globaalina protestiliikkeenä, joka levisi yhteiskuntajärjestelmästä riippumatta kautta maailman, yhtä lailla kalifornialaisyliopistojen kampuksille kuin Prahan aukioille. Nämä levottomuudet, jotka saivat vallanpitäjät kaikkialla kokemaan asemansa vakavasti uhatuksi, on Surin mukaan

nähtävä liennytyksen yhteiskunnallisina juurina.

Pelastaakseen sisäisen epäjärjestyksen vaarantaman auktoriteettinsa valtionpäämiehet alkoivat tavoitella tasapainoa kansainväliseltä tasolta käsin. Surin mielestä liennytyksessä oli kysymys ennen kaikkea tästä, konservatiivisesta puolustusreaktiosta kotirintamalla tapahtunutta hyökkäystä vastaan. Ulkopuolisten uhkatekijöiden sijaan tärkeäksi nousikin sisäisten vihollisten patoaminen. Esiintymällä kansainvälisen rauhan edistäjinä ja takaaajina Brandt, Nixon ja Brezhnev pyrkivät tekemään itsestään korvaamattomia – heidän haastamisensa tuli näyttää kansainvälisen rauhankehityksen haastamiselta.

Surin moraalinen tuomio tälle vastavallankumoukselliselle, konservatiiviselle liennytykselle on selvä. Sisäisessä patoamistavoitteessaan liennytyksessä onnistui: valtarakenteet natisivat 1970-luvulla liitoksissaan, mutta eivät silti romahtaneet. Mutta vaikka liennytyksessä tekikin kylmästä sodasta paremmin hallittavaa ja ennustettavaa, se samalla myös pitkitti ja normalisoi sitä. Kokiessaan itsensä sisäpoliittisesti piiritetyiksi poliittiset johtajat turvautuivat lähes pakkomielletoimaiseen päätöksenteon salailuun – ja eristivät samalla itsensä entistä vahvemmin kansanjoukoista. Tältä osin liennytyksen perintö näkyy Surin mielestä edelleen, ihmisten luottamus auktoriteetteihin ei ole vielä kukaan palannut.

Surin argumentti kantaa, osin juuri tästä moraalista latauksestaan johtuen, paikka paikoin vain ontuen, jopa hieman naiivin vallankumousromanttiselta vaikuttaen. Kaikkiin tapauksiin selitysmalli ei yksinkertaisesti sovi, esimerkiksi Länsi-Saksan uudessa idänpolitiikassa oli kyse paljon muustakin kuin reaktiosta sisäpoliittiseen kuohuntaan. Yleisesti ottaen kannanotto on kuitenkin äärimmäisen kiehtova ja vaikuttava, ja kuvaa uskottavasti ruohonjuuritason kansalaismielipiteen ja korkean tason diplomaattian keskinäistä vuorovaikutusta. Suri liput-

1. Jeremi Suri (2003) *Power and Protest: Global Revolution and the Rise of Détente*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press.

taakin voimakkaasti kansainvälisen historian tutkimuksen ”transnationaalisen käänteen” puolesta. Tällä hän tarkoittaa keinotekoisesta ulko- ja sisäpolitiikan välisestä rajanvedosta luopumista ja sen korvaamista valtioiden rajat ylittävällä, kulttuurihistoriaa ja diplomatian historiaa yhteen nitovalla tutkimusotteella. Surin puheenvuoro on erittäin tärkeä. Vakavasti otettavaa 1960- ja 70-luvun – miksipä muidenkaan lähimenneisyyden aikakausien – kansainvälisen historian tutkimusta on jatkossa mahdotonta tehdä ottamatta *Power and Protest* -teosta huomioon.

Kapinallinen sateenkaari

Kapinaliikettä käsittelee myös William Hitchcock erinomaisessa yleisesityksessään toisen maailmansodan jälkeisestä Euroopasta, mutta kovin erilaisesta näkökulmasta.² Siinä missä Suri pitää Brandtia yhtenä konservatiivisista vastavallankumouksellisista, liittää Hitchcock *The Struggle for Europe* -kirjassaan Saksan liittotasavallan silloisen liittokanslerin kapinallisten joukkoon.

Nykyään Philadelphiassa, Temple Universityssä professorina toimivan Hitchcockin kirja poikkeaa lähtökohdiltaan muista käsillä olevista teoksista, sillä se perustuu yksinomaan aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, ei alkuperäisaineistoon. Kovin syvälle yksityiskohtiin koko maanosaa ja kuutta vuosikymmentä ruotiessa ei tietenkään viidesäsadassa sivussa ehdi. Mutta kun katsoo tarpeeksi kaukaa, näkee selvemmin. Kyky yllättävienkin tapahtumaketjujen näkemiseen osana samaa, laajempaa ilmiötä on Hitchcockin teoksen ehdoton vahvuus. Synteesinä näkemys painii raskaassa sarjassa, ja menestyksellä.

Neljän kattavan teeman avulla aihettaan jäsentävä Hitchcock ei peittele Euroopan lähihistoriasta sen pimeämpiäkään puolia. Siirtomaavallan purkamisen aiheuttamat ongelmat, entisen Jugoslavian tragedia 1990-luvulla ja yhä sinnikkäästi päätään nostava muukalaisviha ja rasismi saavat kaikki kertomuksessa sijansa. Viime kädessä, kaikista sen vastoinkäymisistä huolimatta, Euroopan sodanjälkeisestä historiasta piirtyy Hitchcockin taitavassa otteessa kui-

tenkin menestystarina – sodan runteleman maanosan pitkä ja vaivalloinen matka kohti yhtenäisyyttä ja kestäväää rauhantilaa.

Tärkeä vaihe tällä matkalla oli 1960-luvun lopulta alkanut murros, jota käsittelevä osuus on Hitchcockin kirjan kiinnostavinta antia. Otsikon ”kapinalliset” alla Hitchcock marssittaa yhteiseen rintamaan laajan joukon eurooppalaisia vaikuttajia: lännessä vuoden 1968 opiskelijaradikaalien erilaiset perilliset terroristeista feministeihin ja vihreisiin, etelässä Kreikan, Espanjan ja Portugalin autoritaarisia vallanpitäjiä vastaan nousseet demokratian puolestapuhujat, idässä uusia diplomaattisia avauksia tehneen Brandtin ja kansandemokratioita sisältä nakertaneet toisinajattelijat, ja viimeisenä Britanniassa ärhäkkäästi hyvinvointivaltiota ja ammattiliittoja vastaan hyökänneen Margaret Thatcherin.

Rautarouva ja barrikadeille nousseet pariisilaisopiskelijat tuntuvat aluksi vähintäänkin oudoilta petikumppaneilta, mutta Hitchcock onnistuu vakuuttamaan lukijan varsin hyvin asetelman toimivuudesta. Keskinäisistä eroistaan huolimatta kaikki ajoivat muu-
tosta vallitsevaan tilanteeseen ja jättivät pysyvän jälkensä maanosan kehitykseen. Hitchcockin sanoin: ”Vaikkei 1970-luku loppujen lopuksi ollutkaan vallankumouksellinen, kuului vuosikymmen yhtä kaikki kapinallisille.”³

Surin kirjaan verrattuna Hitchcockin kuva kapinallisten vuosikymmenestä jää hieman ohueksi, mutta näennäisestä ristiriidastaan huolimatta tulkinnat ovat sovitettavissa yhteen. Ennen kaikkea arvioon Brandtin asemasta painottuva ero on lopulta vain perspektiivissä. Suhteessa 1960-luvun lopun protestiliikkeeseen suurvaltapolitiikka kiistatta oli konservatiivista, kuten Suri esittää. Mutta Hitchcockin näkemys tuo paremmin esiin aste-erot suurvaltapolitiikan sisällä. Sillä näyttämöllä Länsi-Saksan ulkopoliittinen suunnanmuutos 1970-luvun alussa oli kaikkea muuta kuin konservatiivinen liike.

Heikon voima

Kansalaismielipiteestä oltiin kylmän sodan aikana vakavasti huolissaan myös rautaesiripun itäpuolella. Varsovan liiton maiden

ensimmäinen näyttävä joukkoprotesti nähtiin DDR:ssä kesäkuussa 1953. Kun neuvostojoukot kuitenkin kukistivat Itä-Berliinin kansannousun armotta alkuunsa, hylkäsivät itäsaksalaiset kaikki yritykset avoimen kapinan järjestämiseksi yli kolmen vuosikymmenen ajaksi. 1950-luvulla DDR:n kansalaisuuttymättömyyden tehokkaimmaksi purkautumiskeinoksi jäikin jaloilla äänestäminen. ”Tasavaltapako” Berliinin kautta Länsi-Saksaan yltyi nopeasti vuoden 1953 jälkeen, ja muodosti pian todellisen uhan paitsi DDR:n arvovallalle, myös taloudelle.

Mielipiteet lääkkeistä tämän ongelman ratkaisemiseen olivat kovin erilaiset Moskovassa ja Itä-Berliinissä, kuten DDR:n ja Neuvostoliiton suhteita vuosien 1953 ja 1961 välillä tutkinut Hope Harrison kirjassaan *Driving the Soviets up the Wall* korostaa.⁴ Ehkä hieman yllättäen juuri Kremlissä kannettiin enemmän huolta DDR:n hallinnon legitimitetistä sen kansalaisten silmissä. Stalinin kuoleman jälkeen neuvostojohdajat, etenkin vuosikymmenen puolivälissä valta-asemansa vakiinnuttanut Nikita Hrushtshev, vaativat toistuvasti DDR:n nokkamiestä Walter Ulbrichtia liberalisoimaan politiikkaansa ja kohtelemaan kansalaisiaan vähemmän ”sydämettömästi”, jotta joukkopako länteen saataisiin tyrehdytettyä.

Vaatimukset kaikuivat kuitenkin kuuroille korville, sillä Ulbricht uskoi kontrollin voimaan ja puolusti kantaansa järkähtämättä. Harrison on dokumentoinut huolella DDR:n ja Neuvostoliiton, liittolaisen ja supervallan, välillä käytyä valtataistelua. Lopputulos on kaikkea muuta kuin perinteisen näkemyksen mukainen: Neuvostoliitto ei suinkaan dominoinut passiivista satelliittiaan mielin määrin. Päinvastoin, Harrisonin mukaan DDR oli 1950-luvulla Neuvostoliitolle sekä ”superliittolainen” että ”superdomino”, jonka menettämiseen sillä ei yksinkertaisesti ollut varaa, hinnasta riippumatta.

Hrushtshev oli 1950-luvulla haavoittuvainen. Unkarin ja Puolan levottomuudet, välirikko Kiinan kanssa ja Moskovassa sisäinen valtataistelu avasivat yhdessä Ulbrichtille mahdollisuuden toteuttaa peräänantamaton politiikkaansa. Harrison osoittaa miten nopeasti ja taitavasti Pankowin pujoparta

oppi käyttämään asetelmaa hyväkseen. Neuvotteluvalltina ei suinkaan ollut DDR:n vahvuus, vaan nimenomaan heikkous. Mitä huterammaksi DDR:n sisäinen tilanne kävi, sen suuremmaksi Ulbrichtin vaikutusvalta Hrushtsheviin kasvoi. Ulbricht saattoi kiristää virkaveljeään väittämällä että DDR:n olisi pian mahdotonta vastustaa läntistä propagandaa, ellei lisää taloudellista apua Neuvostoliitosta tulisi.

Ruokahalu kasvoi syödessä. Syksyllä 1958 alkaneen Berliinin kriisin aikana Ulbrichtin rooli muuttui entistä aktiivisemmaksi. Enää kyse ei ollut vain taidosta vastustaa Hrushtshevin vaatimuksia DDR:n politiikan pehmentämisestä, sen rinnalle tuli kyky taivuttaa Neuvostoliitto ajamaan kovempaa linjaa Berliinin kysymyksessä. Ulbricht sai lopulta tahtonsa läpi myös Berliinin muurin rakentamisessa, vaikka ajatus ta Moskovassa pitkään vastustettiin.

George Washington -yliopiston apulaisprofessori Harrison tekee mainiota työtä liiaksi suurvaltakeskeisen kylmä sota -käsitteksen purkamisessa. Taloudellisten, ideologisten, sisäpoliittisten ja henkilötökijöiden ollessa sopivassa sekoitussuhteessa, näennäisesti heikommassa asemassa olevien liittolaisten oli mahdollista vaikuttaa hyvinkin ratkaisevalla tavalla hegemonisen suurvaltan politiikkaan. Läpätunkevasta argumentistaan huolimatta Harrison syystäkin varoo ylikorostamasta Ulbrichtin vaikutusvaltaa ja sijoittaa DDR:n ja Neuvostoliiton suhteet osaksi kansainvälisen tilanteen kehitystä.

Imperiumin vastaisku

Heikon voima kylmän sodan aikana olikin vahvasti tilanne- ja aikasidonnaista. Harrisonkin päättää työnsä kuvaamalla kuinka ”superliittolaisen” valta Moskovaan päin alkoi Berliinin muurin rakentamisen jälkeen rapautua. Ulbrichtin vaatimukseen Neuvostoliiton ja DDR:n välille solmittavasta erilli-

2. William I. Hitchcock (2003) *The Struggle for Europe: The Turbulent History of a Divided Continent 1945–2002*, London: Profile Books.

3. Hitchcock (2003), 246.

4. Hope M. Harrison (2003) *Driving the Soviets up the Wall: Soviet-East German Relations, 1953–1961*, Princeton: Princeton University Press.

sestä rauhansopimuksesta Hrushtshev ei enää suostunut. 1960-luvun lopulle tultaessa tilanne oli edelleen muuttunut. Mary Sarotten muutama vuosi sitten ilmestynyt teos *Dealing with the Devil* tekee selväksi, että Hrushtshevin jälkeen valtaan noussut Brezhnev piti Ulbrichtia paljon lyhyemmässä lieassa kuin edeltäjänsä.⁵

Britanniassa, Cambridgen yliopistossa nykyään työskentelevän Sarotten mukaan Brezhnevin valtakauden alkupuolella häntä ei missään vaiheessa päässyt heiluttamaan koiraa. Jos DDR:n ja Neuvostoliiton intressit olivat törmäyskurssilla, Moskova vei poikkeuksetta voiton. Brezhnev halusi pitää Saksan-politiikan kehityksen aikataulun ja suunnan tiukasti Neuvostoliiton kässissä. Sarotte osoittaa vakuuttavasti, kuinka Brezhnev veti suhteessa Länsi-Saksaan ”hyvän poliisin” roolia, vierittäen ”pahan poliisin” osan Ulbrichtille. Samaan aikaan kun Brandtin luottomies Egon Bahr ja Neuvostoliiton ulkoministeri Andrei Gromyko neuvottelivat Moskovassa täyttä päätä Saksan liittotasavallan ja Neuvostoliiton välisen suhteiden järjestämisestä, painosti Brezhnev DDR:ää asettumaan poikkiteloin Saksojen keskinäisissä neuvotteluissa. Ulbricht taipui, vaikkakin vastentahtoisesti. DDR-delegaatio päästi neuvottelut jälleen käyntiin vasta Moskovana näytettyä vihreää valoa.

Pelko DDR:n potentiaalista liiallisen itsenäisiin liikkeisiin kuitenkin eli, ja piti Kremlin miehet kaiken aikaa varpaillaan. Syynä Ulbrichtin syrjäyttämiseksi DDR:n johdosta keväällä 1971 on tähän asti yleisesti pidetty sitä, että tämä suhtautui Moskovana mielestä liian vastahakoisesti liennytykseen ja idänpolitiikkaan. Sarotten mukaan perustelu oli kuitenkin täysin päinvastainen: Ulbrichtin kanta oli liian myötämellinen, Moskovalle sopimattomaan aikaan. Brezhneville Ulbrichtin seuraaja Erich Honecker oli mieluisampi juuri siksi, että tämä oli valmiimpi ottamaan vastaan ohjeita Moskovasta.

Sarotte on oivaltanut Yhdysvaltoja ja Neuvostoliittoa 1970-luvun alussa Saksan kysymyksessä yhdistäneen uhkakuvan. Molemmat pelkäsivät oman saksalaisliitto-

laisensa liian omapäistä ja aloitteellisesta etenemistä liennytyksintamalla. Todellisten intressien lisäksi liittoumien sisällä pelissä olikin usein myös supervallan arvovalta, aina herkkänahkaiseen turhamaisuuteen asti. Länsi-Saksan ulkoministeriön entinen valtiosihteeri Paul Frank kertoo muistelmissaan tapaamisestaan Henry Kissingerin kanssa vuonna 1970. Nixonin turvallisuuspoliittinen neuvonantaja jylisi Frankille: ”Jos joku tekee liennytyksipolitiikkaa Neuvostoliiton kanssa, se olemme *me*, ette te!”⁶ Mainio esimerkki vastaavanlaisesta asetelmasta Varsovan liitossa löytyy Hope Harrisoin kirjasta, jossa tämä kuvaa kuinka kipakasti Hrushtshev kesällä 1959 torjui Ulbrichtin toiveet Yhdysvaltain pikaisesta diplomaattisesta tunnustuksesta DDR:lle: ”Me loukkaantuisimme siitä. He eivät tunnustaneet meitä kuuteentoista vuoteen, ja nyt te haluaisitte heidän tunnustavan teidät kymmenen vuoden jälkeen. Teidän on odotettava ainakin seitsemäntoista vuotta.”⁷

Sarotte painottaa kirjassaan myös yleisen liennytyksen ja Länsi-Saksan *Ostpolitikin* eroa. Jeremi Surin tapaan Sarottekin pitää liennytystä konservatiivisena, status quota sopimusteitse säilyttämään pyrkineenä poliittikkana. Idänpolitiikka sen sijaan pyrki mahdollisuuksien rajoissa haastamaan valitsevaa tilannetta, muuttamaan mitä muutettavissa oli. Tässä mielessä Sarotte on siis lähempänä William Hitchcockin kuin Surin kantaa liittokansleri Brandtin historiallisesta paikasta kapinallinen-konservatiivi-akselilla. Mielipiteeseen on helppo yhtyä. Ylipäänsä Sarotten teos on poliittista historiaa parhaimmillaan – napakasti argumentoitua, perusteellisesti dokumentoitua, sujuvasti kirjoitettua ja ajattelemaan stimuloivaa.

Nuoret eurooppalaiset ja uusi Eurooppa?

Kaiken kaikkiaan edellä esitellyt teokset ovat viime vuosien kylmän sodan historiankirjoituksen ehdotonta eliittiä. Vetovastuu toisen maailmansodan jälkeistä aikaa koskevan kansainvälisen, ja samalla myös eurooppalaisen historian tutkimuksen eteenpäin viemisestä tuntuukin tällä hetkellä olevan Yhdysvalloissa. Amerikkalaisten yliopis-

topainojen myllyjen jauhaessa uutta kirjallisuutta markkinoille tasaiseen tahtiin myös nuorempi tutkijasukupolvi saa äänensä kuuluville.⁸ Samalla eurooppalaiset virkaveljet ja -siskot uhkaavat jäädä kotikentälläänkin vähemmälle huomiolle.

Koko pöytää amerikkalaiset eivät tietenkään ole putsanneet. Entisen Varsovan liiton maiden arkistojen houkutukset ovat saaneet monet loikkaamaan vähemmän eksoottiselta tuntuvien länsieurooppalaisten lähteiden yli. Esimerkiksi Länsi-Euroopan integraatiokehityksen ja Naton sisäisen dynamiikan osalta tutkimus on sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa jäänyt junnaamaan 1950- ja 60-luvun vaihteeseen. Kuva koko eurooppalaisen liennytyksen ajasta on edelleen varsin puutteellinen, vaikka läntistenkin arkistojen salassapitoajat sen tutkimisen jo mahdollistaisivat.

Työsarkaa siis yhä riittää myös eurooppalaisille tutkijoille, liennytyksen aika on vain yksi monista otollisista markkinaraoista. Valtameren tällä puolella on silti samalla syytä ottaa ”uudesta” kylmän sodan historiasta paljonkin opiksi. Myös kansallisista lähtökohdista tehtyä tutkimusta on pysyttävä liittämään entistä paremmin laajempiin kehyksiin – kahdenvälisiä suhteita ei hoidettu laboratorio-olosuhteisiin rakenne-

tussa tyhjiössä, vaan muuttuvan kansainvälisen tilanteen ehdollistamassa ympäristössä. Kuten amerikkalaisessa nykytutkimuksessa parhaimmillaan tapahtuu, edellyttää hedelmälliseen lopputulokseen pääseminen sitä, että yksittäistapauksille löydetään laiveampia yhteyksiä sekä horisontaalisesti että vertikaalisesti: globaalista paikalliseen, kabinettidiplomatiasta kansalaisyhteiskuntaan.

Heikompien liittolaisten ja hegemonisen suurvallan vuorovaikutus, kansalaismielipide, globaalit protestiliikkeet, taloudelliset intressit ja ideologia vaikuttivat kylmän sodan aikana kiistatta kansainväliseen politiikkaan niin tuntuvasti, ettei aikakauden historiaa voi niitä huomioimatta todella ymmärtää. Tuskin tarvitsee rakentaa kovinkaan pitkiä aasinsiltoja, jotta samoista elementeistä saa kelpo välineitä myös nyky maailman jäsentämiseen. ■

5. Mary E. Sarotte (2001) *Dealing with the Devil: East Germany, Détente and Ostpolitik, 1969–1973*, Chapel Hill: University of North Carolina Press.

6. Paul Frank (1981) *Entschlüsselte Botschaft: Ein Diplomomat macht Inventur*, Stuttgart: DVA, 287.

7. Harrison (2003), 124.

8. Mainittakoon erityisesti John Lewis Gaddisin toimittama, University of North Carolina Pressin julkaisema *The New Cold War History* -sarja, jossa myös Mary Sarotten teos aikanaan ilmestyi.